

นิพนธ์ต้นฉบับ

มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์

ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี

The Utilization Value of Non-timber Forest Products at the Ban Pang Sawan Community Forest, Khok Khwai Sub-district, Ban Rai District, Uthai Thani Province

บุญยวัจน์ มีสมคิด^{1,2}Punyawat Meesomkid^{1,2}สันติ สุขสอาด^{1*}Santi Suksard^{1*}อภิชาติ ภัทรธรรม¹Apichart Pattaratuma¹¹คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900

Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

²กรมป่าไม้ ลาดยาว จตุจักร กรุงเทพฯ 10900²Royal Forest Department, Chatuchak, Bangkok 10900, Thailand

*Corresponding Author, E-mail: fforsss@ku.ac.th

รับต้นฉบับ 20 มิถุนายน 2566

รับแก้ไข 17 กรกฎาคม 2566

รับลงพิมพ์ 25 กรกฎาคม 2566

ABSTRACT

This study aimed to examine the socio-economic utilization value of non-timber forest products and their processing into commodities for the people living in the Ban Pang Sawan Community, Khok Kwai Sub-district, Ban Rai district, Uthai Thani province. Data was obtained by interviewing 94 household heads or representatives and were evaluated using statistical analysis which included frequency, percentage, minimum, maximum, and mean.

The results indicated that most of the people utilizing the non-timber forest products in Ban Pang Sawan community were male (67.0%), with an average age about 51.7 years, among which 58.5% had elementary school education. The main occupation was agriculture, (51.1%), with an average household income of 139,825.70 Baht/year and an average expenditure of around 103,881.80 Baht/year. The average land holding was 5.7 rai, with 46.8% of the individuals having some debt. In total, 10 types of non-timber forest products used were firewood, bamboo, bamboo shoots, wild fruits, wild vegetables, mushrooms, tuber crops, insects, and insect products, small animals and medicinal plants with an estimated total net value of 632,653.50 Baht/year or 6,730.50 Baht/year/household. Mushroom collection had a net value of 202,547.00 Baht/year or 2,154.80 Baht/year/household. Among the surveyed individuals, 34% faced some issues in gathering non-timber forest products. Within the individuals, 43.6% of them did non-timber forest products processing which included charcoal, pickled bamboo shoots and pickled mushrooms with fish sauce, and were valued at 12,424.80, 86,170.00, and 40,000.00 Baht/year, respectively. These processed goods were used in the household, for sale, and for additional income generation in the household. Therefore, government agency units should promote the processing of non-timber forest products for household utilization as a source of additional household income.

Keywords: Community forest; Non-timber forest products; Utilization value

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม มูลค่าการใช้ประโยชน์จากของป่าและการแปรรูปของป่าเป็นสินค้าของราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปางสวรรค์ ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัยอยู่บ้านปางสวรรค์ทั้งหมด จำนวน 94 ครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือนวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และค่าเฉลี่ย

ผลการศึกษาพบว่า ราษฎรที่มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.0 มีอายุเฉลี่ย 51.7 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 58.5 ประกอบอาชีพหลักเกษตรกร ร้อยละ 51.1 รายได้เฉลี่ย 139,825.70 บาท ต่อปี มีรายจ่ายเฉลี่ย 103,881.80 บาทต่อปี ราษฎรมีหนี้สิน ร้อยละ 46.8 ของรายได้ และมีที่ดินเฉลี่ย 5.7 ไร่ มีการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 10 ประเภท ได้แก่ ไม้พื้น ไม้ไผ่ หน่อไม้ผลไม้ป่า พืชผักป่า เห็ด พืชกินหัว แมลงและผลผลิตจากแมลง สัตว์ขนาดเล็ก และสมุนไพร มีมูลค่าสุทธิทั้งหมด 632,653.50 บาทต่อปี หรือ 6,730.50 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยเห็ดมีมูลค่าสุทธิสูงสุด 202,547.00 บาทต่อปี หรือ 2,154.80 บาทต่อปีต่อครัวเรือน ราษฎรร้อยละ 34.0 มีปัญหาและอุปสรรคในการเก็บหาของป่า ราษฎรมีการแปรรูปของป่า ร้อยละ 43.6 โดยแปรรูปเป็นถ่าน หน่อไม้ดอง และเห็ดโคนดองน้ำปลา มีมูลค่า 12,424.80, 86,170.00 และ 40,000.00 บาทต่อปี ตามลำดับ สำหรับใช้ในครัวเรือน และเพื่อจัดจำหน่าย ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรส่งเสริมการแปรรูปของป่าเพิ่มขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน และเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน

คำสำคัญ: ป่าชุมชน ของป่า มูลค่าการใช้ประโยชน์

คำนำ

บ้านปางสวรรค์มีพื้นที่ทั้งหมด 10,065 ไร่ โดยเป็นพื้นที่เกษตร 9,175 ไร่ โดยส่วนใหญ่จะปลูกอ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง สวนผลไม้ เช่น ฝรั่ง ส้มโอ มะนาว สวนผัก และทำนาข้าว (Royal Forest Department, 1988) มีการทำแปลงเกษตรผสมผสานซึ่งเป็นพื้นที่ตัวอย่างในชุมชนเพื่อทำการปรับเปลี่ยนแทนพืชเชิงเดี่ยวที่มีปัญหาขาดทุนและปัญหาด้านการใช้สารเคมีที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ ดิน และแหล่งน้ำ โดยมีอ่างเก็บน้ำ 130 ไร่ ติดกับป่าชุมชน ทำหน้าที่เป็นแหล่งเก็บน้ำ จัปหาสัตว์น้ำ นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้จัดทำประปาภูเขา โดยมีต้นน้ำจากสันเขาที่ติดเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และต้นน้ำดังกล่าวยังเป็นแหล่งต้นน้ำของคลองท่าม่วงที่ไหลผ่านชุมชน มีการจัดการน้ำโดยสร้างฝายกักเก็บน้ำ ฝายบังคับน้ำเพื่อจัดสรรแบ่งปันน้ำใช้ในพื้นที่เกษตร และป่าชุมชนมีเนื้อที่ 760 ไร่ โดยป่าชุมชนเป็นพื้นที่ในเขตรับผิดชอบของทหารที่ขอใช้ประโยชน์พื้นที่กับกรมป่าไม้ แต่ชุมชนมีการจัดการดูแลพื้นที่ป่าชุมชนมีคณะกรรมการป่าชุมชน ควบคุมกฎระเบียบในการบริหารจัดการป่าชุมชนร่วมกัน ป่าชุมชนเป็นแหล่งเก็บหาของป่า (non-timber forest product; NTFPs) เช่น หน่อไม้ เห็ดโคน ผักหวาน และไม้ใช้สอยต่าง ๆ ของราษฎรบ้านปางสวรรค์ ป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์มีสภาพเป็นเกาะรอบล้อมด้วยที่ทำกินไร่

อ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง และยางพารา ห่างจากป่าสงวนแห่งชาติป่าห้วยทับเสลาและป่าห้วยคอกควาย 100–1,000 เมตร และห่างจากแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง 5–7 กิโลเมตร ป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ เป็นป่าเบญจพรรณ มีไผ่รวกเป็นไม้พื้นล่าง มีสัตว์ป่าออกมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชน เช่น เลียงผา เก้ง หมูป่า เป็นต้น ซึ่งออกมาทุกฤดูกาล นอกจากนี้ ยังพบเสือโคร่งในช่วงฤดูฝนส่วนกระต่าย กิ้งก่า หน่อไม้บริเวณชายป่าชุมชน โดยสัตว์ป่ามักออกมาหากินตามลำห้วยเล็ก ๆ บริเวณสวนยางพารา นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นที่ป่าชุมชนยังเป็นพื้นที่ที่สัตว์ป่าใช้เลี้ยงลูกเล็ก ได้แก่ เลียงผา และเก้ง (Community Forestry Center for People and Forests, 2017) ของป่าในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์มีบทบาทสำคัญกับราษฎรบ้านปางสวรรค์ที่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่า เพื่อใช้สอยในครัวเรือน และสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือนสอดคล้องกับการศึกษาของ Puangmalee and Suksard (2014) และ Petchdee and Suksard (2018) ศึกษาการใช้ประโยชน์ของป่าและมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในพื้นที่ป่า สำหรับปัญหาสำคัญของการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนบ้านปางสวรรค์โดยเฉพาะการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากของป่าในรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากของป่าแบบรักษาความสมดุลทางระบบนิเวศกับ

ระดับการดำรงชีพของราษฎรยังมีน้อย การศึกษาค้นคว้านี้จะทำให้ทราบถึงข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมของราษฎรในชุมชน การใช้ประโยชน์และมูลค่าจากของป่า ตลอดจนการแปรรูปของป่าเป็นสินค้าของราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปางสวรรค์ ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนจัดการของป่าในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ให้มีความเหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการของราษฎร ตลอดจนทำให้ราษฎรตระหนักถึงความสำคัญของป่าที่มีต่อการรักษาสมดุลทางระบบนิเวศกับการดำรงชีพของราษฎร

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้านี้ เพื่อศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจ และสังคม มูลค่าการใช้ประโยชน์ของของป่าและเพื่อศึกษาการแปรรูปของป่าเป็นสินค้าของราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปางสวรรค์ ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี เพื่อส่งเสริมรายได้ให้แก่ราษฎรบ้านปางสวรรค์

อุปกรณ์และวิธีการ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ เช่น ประวัติความเป็นมาและทรัพยากรธรรมชาติของป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ ประชากร และเศรษฐกิจของชุมชน โดยตรวจเอกสารจากหนังสือ งานวิจัย บทความทางวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสอบถามจากคณะกรรมการป่าชุมชนเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนและสัมภาษณ์ครัวเรือนทั้งหมด (census research) ของบ้านปางสวรรค์ จำนวน 94 ครัวเรือน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือน แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้รับการสัมภาษณ์ ข้อมูลประเภท จำนวนและมูลค่าของป่าที่เก็บมาได้ ข้อมูลประเภท จำนวน และมูลค่าของการแปรรูปของป่าเป็นสินค้ารวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์จากของป่า

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้านี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) นำแบบสัมภาษณ์ที่ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแล้วนำมาวิเคราะห์ ดังนี้

1. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม การใช้ประโยชน์ของป่า และการแปรรูปของป่านำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) เช่น ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percent) ค่าเฉลี่ย (mean) ค่าสูงสุด (maximum) และค่าต่ำสุด (minimum)

2. มูลค่าสุทธิจากของป่าที่เก็บมาได้ ประเมินมูลค่าได้จากการเก็บหาของป่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบ ๆ พื้นที่ป่าไม้ ว่าในแต่ละปีมีการเก็บของป่าชนิดใดมาใช้ประโยชน์ในครัวเรือนและขายในตลาดเพื่อนำรายได้เข้าสู่ครัวเรือนโดยใช้มูลค่าสุทธิ (net value) (Suksard, 2006; Puangmalee, 2013; Petchdee and Suksard, 2018) มีรายละเอียดดังนี้

มูลค่าสุทธิจากของป่าที่หามาได้

$$= \text{มูลค่าจากของป่าที่หามาได้} - \text{ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น}$$

โดยมูลค่าจากของป่าที่หามาได้หาได้จากปริมาณของป่าที่ใช้ในครัวเรือนคูณด้วยราคาตลาดของของป่าบวกด้วยปริมาณของป่าที่ขายได้คูณด้วยราคาขาย สำหรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ค่าใช้จ่ายที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ค่าจ้างแรงงาน ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงหรือคาร์ลโดยสาร และค่าใช้จ่ายที่ไม่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ค่าเสียโอกาสของประชาชนในการเก็บหาของป่า และคำนวณค่าสึกหรอของเครื่องมือหรืออุปกรณ์จะใช้วิธีการคำนวณในรูปของค่าสึกหรอต่อวัน (1-man-day) ซึ่งเป็นสูตรมาตรฐานของ FAO (Houmuangkaew, 2014)

ผลและวิจารณ์

ข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไปของราษฎร

จากการศึกษาข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไปของหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือนของราษฎร มีรายละเอียดดังนี้

เพศ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่า เพศหญิง กล่าวคือ เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.0 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 33.0

อายุพบว่า ช่วงอายุของราษฎรที่พบมากที่สุด คือ 41-50 และ 51-60 ปี มีจำนวนเท่ากันคิดเป็นร้อยละ 26.6 รองลงมาคือช่วงอายุ มากกว่า 60 ปี 31-40 ปี และน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.5, 18.0 และ 4.3 ตามลำดับ โดยมี

อายุน้อยที่สุด 18 ปี มากที่สุด 89 ปี และอายุเฉลี่ยครัวเรือน 51.7 ปี

ระดับการศึกษา พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 58.5 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่ได้รับการศึกษาและระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 16.0, 12.8, 10.6 และ 2.1 ตามลำดับ

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่พบมากที่สุด คือ 1-5 คน คิดเป็นร้อยละ 87.2 และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 6-10 คน คิดเป็นร้อยละ 12.8 โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยที่สุด 1 คน มากที่สุด 8 คน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.2 คน

ภูมิลำเนา พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เกิดในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ คิดเป็นร้อยละ 78.7 รองลงมาอพยพและย้ายมาจากอำเภออื่นในจังหวัดเดียวกัน (อำเภอเมือง อำเภอห้วยคต อำเภอลานสัก อำเภอหนองขาหย่าง อำเภอทัพทัน) ร้อยละ 13.5 อพยพย้ายมาจากหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกัน (หมู่บ้านสะนา หมู่บ้านหนองปรือ หมู่บ้านห้วยหนามตะแซ่) ร้อยละ 7.3 และ อพยพย้ายมาจากจังหวัดอื่น ร้อยละ 1.0

ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน พบว่า ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่อาศัยกันมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ คิดเป็นร้อยละ 78.7 รองลงมาคือย้ายมาตั้งถิ่นฐานใหม่ โดยมีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานในช่วง 34-50 ปี 1-16 ปี และ 17-33 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.9, 4.3 และ 2.1 ตามลำดับ

อาชีพหลัก พบว่าราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 51.1 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ (เก็บของเก่า แม่บ้าน พนักงาน บริษัท) คิดเป็นร้อยละ 35.1, 9.6 และ 4.2 ตามลำดับ

อาชีพรอง พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 52.1 ไม่มีอาชีพรอง และร้อยละ 47.9 มีอาชีพรอง อาชีพรองส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรองเป็นเกษตรกรรม (ทำนา ทำไร่ ทำสวน และปศุสัตว์) มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.0 รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย เก็บหาของป่า และอื่น ๆ (เก็บของเก่า แม่บ้าน พนักงาน บริษัท) คิดเป็นร้อยละ 12.8, 8.5, 6.4 และ 4.2 ตามลำดับ

รายได้ในครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนของราษฎรโดยส่วนใหญ่มีรายได้ในครัวเรือนน้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 68.1 รองลงมามีรายได้ในครัวเรือน 100,000-200,000

บาทต่อปี และมากกว่า 200,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 24.5 และ 7.4 ตามลำดับ โดยมีรายได้น้อยที่สุด 11,100.00 บาทต่อปี มากที่สุด 1,344,000.00 บาทต่อปี และมีรายได้เฉลี่ย 139,825.70 บาทต่อปี

รายจ่ายในครัวเรือน พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่มีรายจ่ายในครัวเรือนน้อยกว่า 100,000.0 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 67.0 รองลงมามีรายจ่ายในครัวเรือน 100,000-200,000 บาทต่อปี และมากกว่า 200,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 28.7 และ 4.3 ตามลำดับ โดยมีรายจ่ายน้อยที่สุด 8,660.00 บาทต่อปี มากที่สุด 1,200,000.00 บาทต่อปี และมีรายจ่ายเฉลี่ย 103,881.80 บาทต่อปี

สถานะทางการเงิน พบว่า ในครัวเรือนของราษฎรมีหนี้สิน และมีรายได้พอติดกับรายจ่ายจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 46.8 โดยหนี้สินส่วนใหญ่เกิดจากการกู้ยืมจากกองทุนหมู่บ้าน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และมีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 6.4

การถือครองที่ดิน พบว่าราษฎรส่วนใหญ่มีที่ดิน 1-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 37.2 รองลงมา ไม่มีที่ดิน มีที่ดินมากกว่า 10 ไร่และน้อยกว่า 1 ไร่ คิดเป็น 33.0, 21.3 และ 8.5 ตามลำดับ มีที่ดินถือครองน้อยที่สุด 0.1 ไร่ มากที่สุด 46.0 ไร่ และมีที่ดินถือครองเฉลี่ย 5.7 ไร่

การถือครองที่ดิน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเองและเพียงพอต่อความต้องการ คิดเป็นร้อยละ 66.0 และมีที่ดินถือครองแต่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ คิดเป็นร้อยละ 34.0 โดยมีความต้องการที่ดินเพิ่ม 1-10 ไร่ น้อยกว่า 1 ไร่ และมากกว่า 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 22.3, 7.5 และ 4.2 ตามลำดับ

การรับรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 54.3 และราษฎรที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 45.7 โดยผู้ที่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเคยได้รับผ่านหลาย

ช่องทาง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ผู้นำชุมชน เพื่อนบ้าน โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต และหนังสือคิดเป็นร้อยละ 17.0, 10.7, 7.4, 5.3, 2.1, 2.1 และ 1.1 ตามลำดับ

ความต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ มีความต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 70.9 และไม่ต้องการ
รับข้อมูลข่าวสาร ร้อยละ 29.1

การเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า
ราษฎรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยเข้าร่วม กิจกรรมการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ คิดเป็นร้อยละ 60.6 โดยกิจกรรมการอนุรักษ์ที่
ราษฎรเข้าร่วม คือกิจกรรมการปลูกต้นไม้ในวันสำคัญของทุกปี
ซึ่งจะจัดขึ้นในบริเวณวัด และสถานที่ราชการต่าง ๆ และราษฎร
ที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้คิดเป็น
ร้อยละ 39.4 โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาว่าง และไม่
ต้องการเข้าร่วมกิจกรรม

การเข้ารับการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์
ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม
คิดเป็นร้อยละ 58.5 และ เคยเข้ารับการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ
41.5 โดยหลักสูตรในการฝึกอบรมที่ราษฎรเข้าร่วมมากที่สุดคือ
โครงการอบรมฟื้นฟูป่า คิดเป็นร้อยละ 18.1 รองลงมา คือ
โครงการปลูกป่าตามแนวพระราชดำริ โครงการปลูกป่าชดเชย
และบำรุงรักษาป่า โครงการเพาะปลูกสมุนไพรที่สำคัญ และ
โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 10.6, 5.3, 4.3
และ 3.2 ตามลำดับ

การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ใน
ท้องถิ่น พบว่า ส่วนใหญ่เคยมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา
ทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 79.8 โดยการมีส่วน
ร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นของราษฎรที่ทำ
กันมากที่สุดคือ เพาะชำกล้าไม้และแจกจ่ายกล้าไม้ คิดเป็น
ร้อยละ 45.7 รองลงมามีส่วนร่วมในการสอดส่องดูแลเป็นหูเป็น
ตาให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้เมื่อพบเห็นการกระทำผิดรวมถึงเมื่อเกิดไฟ
ป่าในท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 34.1 และที่ไม่เคยเข้าร่วม คิดเป็น
ร้อยละ 20.2

การที่ราษฎรได้รับประโยชน์จากป่าจะส่งผลให้ราษฎรมี
ความรักและหวงแหน และต้องการที่จะดูแลรักษาป่ามากขึ้นใช่
หรือไม่ พบว่า ราษฎร ส่วนใหญ่ที่ได้รับประโยชน์จากป่าจะ
ส่งผลให้ราษฎรมีความรักและหวงแหน และต้องการที่จะดูแล
รักษาป่ามากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 91.5 และร้อยละ 8.5 ที่มองว่าจะ
ไม่ส่งผลให้ราษฎรมีความรักและหวงแหน และต้องการที่จะ
ดูแลรักษาป่ามากขึ้น เนื่องจากมาตรการดูแลรักษาป่าอาจจะมี
ผลกระทบกับจำนวนการเก็บหาของป่าของราษฎรที่ใช้
ประโยชน์จากของป่า

ปริมาณ และมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า

จากการศึกษาพบว่าราษฎรมีการเก็บหาของป่ามาใช้
ประโยชน์ทั้งสิ้น 10 ประเภท ได้แก่ ไม้พื้น ไม้ไผ่ หน่อไม้
ผลไม้ป่า พืชผักป่า เห็ด พืชกินหัว แผลงและผลผลิตจากแผลง
สัตว์ขนาดเล็ก และสมุนไพร และแบ่งรูปแบบการใช้ประโยชน์
ของป่าออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ในครัวเรือน
และเพื่อจำหน่าย มีดังรายละเอียด ดังนี้

ไม้พื้น พบว่าราษฎรร้อยละ 52.1 มีการเก็บหาไม้พื้น
มีปริมาณทั้งหมด 5,177.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด
15,531.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นการใช้ประโยชน์ไม้ใน
ครัวเรือน 3,983.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 11,949.00 บาทต่อปี
และเพื่อจำหน่าย 1,194.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 3,582.00
บาทต่อปี ชนิดไม้ที่ทำพื้นได้แก่ ไม้กระถินณรงค์ ไม้สะเดา ไม้
มะค่าโมง ไม้ซี้เหล็ก ไม้ลำไย ไม้ประดู่ ไม้มะขาม และไม้มะม่วง
โดยสามารถเก็บหาไม้พื้นได้ตลอดทั้งปี

ไม้ไผ่ พบว่าราษฎร ร้อยละ 63.8 มีการเก็บหาไม้ไผ่มี
ปริมาณทั้งหมด 2,171.0 ลำต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด 93,320.00
บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นการใช้ประโยชน์ไม้ไผ่ในครัวเรือน
1,542.0 ลำต่อปี มีมูลค่า 61,680.00 บาทต่อปี และเพื่อ
จำหน่าย 629.0 ลำต่อปี มีมูลค่า 31,640.00 บาทต่อปี
ชนิดของไม้ไผ่ที่เก็บหา ได้แก่ ไม้ไผ่รวก ไม้ไผ่ขางนวล ไม้ไผ่บง
ไม้ไผ่ป่า ไม้ไผ่เหลียง และไม้ไผ่หนาม โดยสามารถเก็บหาไม้ไผ่ได้
ตลอดทั้งปี

หน่อไม้ พบว่าราษฎรร้อยละ 62.8 มีการเก็บหาหน่อไม้
มีปริมาณทั้งหมด 12,595.0 กก.ต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด
148,525.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นการใช้ประโยชน์หน่อไม้ใน
ครัวเรือน 5,388.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 80,170.00 บาทต่อปี
และเพื่อจำหน่าย 7,207.00 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 68,385.00
บาทต่อปี หน่อไม้ที่ทำการเก็บหา ได้แก่ หน่อไม้ไผ่รวก หน่อไม้
ไผ่ขางนวล และหน่อไม้ไผ่บง โดยสามารถเก็บหาหน่อไม้ได้ในช่วง
เดือนเมษายน ถึง เดือนกันยายน

ผลไม้ป่า พบว่าราษฎรร้อยละ 25.5 มีการเก็บหาผลไม้ป่า
มีปริมาณทั้งหมด 365.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด
15,790.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นใช้ประโยชน์ผลไม้ป่าใน
ครัวเรือน 194.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 8,560.00 บาทต่อปี
และเพื่อจำหน่าย 339.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 7,130.00 บาท
ต่อปี ชนิดของผลไม้ป่าที่เก็บ ได้แก่ ตะคร้อ มะไฟ มะขามป้อม

และหมากเฒ่า โดยสามารถเก็บหาผลไม้ป่า ในช่วงเดือนมีนาคม ถึง เดือนสิงหาคม

พืชผักป่า พบว่าราษฎรร้อยละ 52.1 มีการเก็บหาพืชผักป่า มีปริมาณทั้งหมด 1,297.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด 70,105.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นการใช้ประโยชน์พืชผักป่าในครัวเรือน 989.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 52,520.00 บาทต่อปี และเพื่อจำหน่าย 308.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 17,585.00 บาทต่อปี ชนิดของพืชผักป่าที่เก็บหา ได้แก่ ใบบัวบก ตำลึง บอนป่า ผักกูด และผักหนาม โดยสามารถเก็บหาพืชผักป่าได้ตลอดทั้งปี

เห็ด พบว่าราษฎรร้อยละ 56.4 มีการเก็บหาเห็ด มีปริมาณทั้งหมด 715.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด 204,415.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นการใช้ประโยชน์เห็ดในครัวเรือน 205.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 58,220.00 บาทต่อปี และเพื่อจำหน่าย 508.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 146,195.00 บาทต่อปี ชนิดของเห็ดที่เก็บหา ได้แก่ เห็ดเผาะ เห็ดโคน และเห็ดไข่ โดยสามารถเก็บหาได้ในช่วงเดือนมิถุนายน ถึง เดือนตุลาคม

พืชกินหัว พบว่าราษฎรร้อยละ 18.1 มีการเก็บหาพืชกินหัว มีปริมาณทั้งหมด 303.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด 12,290.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นใช้ประโยชน์พืชกินหัวในครัวเรือน 170.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 6,700.00 บาทต่อปี และเพื่อจำหน่าย 133.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 5,590.00 บาทต่อปี ชนิดพืชกินหัวที่เก็บหา ได้แก่ มันราก มันแขง และกลอย โดยสามารถเก็บหาพืชกินหัวได้ในช่วงเดือนกันยายน ถึง เดือนธันวาคม

แมลงและผลผลิตจากแมลง พบว่าราษฎรร้อยละ 17.0 มีการเก็บหาแมลงและผลผลิตจากแมลง มีปริมาณทั้งหมด 56.5 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด 31,232.50 บาทต่อปี แบ่งเป็นใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 76.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 22,330.00 บาทต่อปี และเพื่อจำหน่าย 48.5 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 8,902.50 บาทต่อปี ชนิดแมลงและผลผลิตจากแมลงที่เก็บหา ได้แก่ แมงทับทิม แมงกว้าง จิ้งโกร่ง แมงอินูน จิ้งหรีด ไข่มดแดง แมงกระซอน น้ำผึ้ง และน้ำมัม โดยสามารถเก็บหาแมลงและผลผลิตจากแมลงได้ในช่วงเดือน มกราคม ถึง ตุลาคม สัตว์ขนาดเล็ก พบว่าราษฎรร้อยละ 14.9 มีการใช้ประโยชน์สัตว์ขนาดเล็ก มีปริมาณ 92.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า

ทั้งหมด 17,525.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 25.5 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 5,025.00 บาทต่อปี และเพื่อจำหน่าย 66.5 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 12,500.00 บาทต่อปี ชนิดสัตว์ขนาดเล็กที่หาได้ ได้แก่ ไก่ป่า ตุ่น หนู และอีง่าง โดยสามารถหาสัตว์ขนาดเล็กได้ในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึง เดือนพฤศจิกายน

สมุนไพร พบว่าราษฎรร้อยละ 34.4 มีการเก็บหาสมุนไพร มีปริมาณทั้งหมด 235.1 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า 35,931.00 บาทต่อปี โดยแบ่งเป็นเพื่อการใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 184.1 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่าทั้งหมด 27,131.00 บาทต่อปี และเพื่อจำหน่าย 51.0 กิโลกรัมต่อปี มีมูลค่า ทั้งหมด 8,800.00 บาทต่อปี ชนิดสมุนไพร ที่เก็บหาได้แก่ ใบย่านาง บอระเพ็ด ว่านหอม ว่านหัวเดียว สาวน้อยร้อยฝั้ว และหนอนตายหยาก โดยสามารถเก็บหาสมุนไพรได้ตลอดทั้งปี

มูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่า

มูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่า ของราษฎรในชุมชนบ้านปางสวรรค์ ตำบลคอกควาย อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี มีมูลค่ารวมทั้งหมด 632,653.50 บาทต่อปี หรือคิดเป็นค่าเฉลี่ย 6,730.50 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยคิดเป็นร้อยละ 4.8 ของรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนต่อปี ซึ่งถือว่ารายได้จากการพึ่งพิงของป่าจากป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ค่อนข้างต่ำ โดยเหตุมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์มากที่สุด 202,547.00 บาทต่อปี หรือคิดเป็นค่าเฉลี่ย 2,154.80 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และพืชกินหัวมีมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ต่ำสุด 11,862.00 บาทต่อปี หรือคิดเป็น 126.20 บาทต่อปีต่อครัวเรือน (Table 1) ซึ่งมีมูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์จากป่าค่อนข้างต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาของ Puangmalee and Suksard (2014) พบว่าป่าชุมชนเขาเขียว จังหวัดสุพรรณบุรีมีมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าสุทธิ 395,981.9 บาทต่อปี และมีมูลค่าสุทธิเฉลี่ย 10,971.70 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และ Petchdee and Suksard (2018) พบว่าสถานีวิจัยพัฒนาวิจิตรหนองคู จังหวัดสุรินทร์มีมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าสุทธิทั้งหมด 4,393,714.10 บาทต่อปี และมูลค่าสุทธิเฉลี่ย 14,645.70 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

Table 1 Net value of the non-timber forest products in the Ban Pang Sawan Community Forest.

Type of NTFPs	Value of gathered NTFPs yearly (Baht/year)	Expense (Baht/year)	Net Value of NTFPs utilization (Baht/year)	Net Value of NTFPs utilization per household (Baht/year)
– Firewood	15,531.0	1,725.0	13,806.0	146.9
– Bamboo	93,320.0	2,650.0	90,670.0	964.6
– Bamboo shoots	148,525.0	1,854.0	146,671.0	1,560.3
– Wild fruits	15,790.0	497.0	15,293.0	162.7
– Wild vegetables	70,105.0	1,357.0	68,748.0	731.4
– Mushrooms	204,415.0	1,868.0	202,547.0	2,154.8
– Tuber crop	12,290.0	428.0	11,862.0	126.2
– Insects and insect products	31,232.5	495.0	30,737.5	327.0
– Small animals	17,525.0	353.0	17,172.0	182.7
– Medicine plant	35,931.0	784.0	35,147.0	373.9
Total	644,664.5	12,011.0	632,653.5	6,730.5

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ของป่า

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ของป่าของราษฎร พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 66.0 ไม่มีปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ของป่า และมีราษฎรเพียงร้อยละ 34.0 ที่มีปัญหาอุปสรรคในการเก็บหาของป่า มีรายละเอียดดังนี้

1. ปริมาณคนที่เข้ามาเก็บหาของป่ามีมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 20.2 เนื่องจากมีคนต่างถิ่นที่มีความชำนาญในการเก็บหาของป่าเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะช่วงฤดูกาลที่เห็ดให้ผลผลิต

2. ได้รับอันตรายจากสัตว์มีพิษ อย่างเช่น การถูกงูกัด แผลงมีพิษจำพวกตะขาบแมงป่องต่อย เป็นต้น คิดเป็นร้อยละ 13.8

3. เก็บหาของป่าแบบขาดจิตสำนึก คิดเป็นร้อยละ 5.3

4. มีการนำขยะจากครัวเรือนมาทิ้งในป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 4.3

5. มีการเก็บหาของป่าชนิดพันธุ์ที่เป็นพิษไปใช้ประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 2.1 โดยเฉพาะเห็ดป่าในพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งมีทั้งเห็ดกินได้ และเห็ดพิษ จะมีความคล้ายคลึงกันมาก จนไม่สามารถแยกด้วยตาเปล่าได้ว่าเป็นเห็ดกินได้หรือเห็ดพิษ

การแปรรูปของป่าของราษฎร

การแปรรูปของป่าของราษฎร จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนของราษฎรส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 56.4 ไม่นิยมนำของป่ามาแปรรูป เนื่องจากราษฎรไม่มีความรู้ในเรื่องของการแปรรูปของป่า ราษฎรนิยมใช้ประโยชน์ของป่าในรูปแบบของวัตถุดิบและราษฎรนิยมซื้อของป่าที่แปรรูปแล้วมาใช้ประโยชน์มากกว่าเพราะประหยัดเวลาโดยราษฎรที่ไม่นิยมแปรรูปของป่าส่วนใหญ่ ร้อยละ 34.0 มีความคิดว่ายานาคตกียังคงไม่แปรรูปของป่าเช่นเคย แต่มีเพียงร้อยละ 22.3 เท่านั้นที่คิดจะแปรรูปของป่าในอนาคต โดยมีความคิดว่าจะแปรรูปไม้เพื่อเผาถ่าน หน่อไม้ และเห็ด เพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน ร้อยละ 12.8 และราษฎรจะแปรรูป เห็ด หน่อไม้ และไม้เผาถ่านเพื่อการค้า ร้อยละ 9.6 สำหรับครัวเรือนของราษฎรที่มีการนำของป่ามาแปรรูป คิดเป็นร้อยละ 43.6 มีลักษณะการใช้ประโยชน์จากการแปรรูป 2 ลักษณะด้วยกันคือ 1) แปรรูปเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน ร้อยละ 26.7 และ 2) แปรรูปเพื่อการค้าและใช้ประโยชน์ในครัวเรือน ร้อยละ 17.0 โดยประเภทของของป่าที่นำมาแปรรูป ได้แก่ ไม้เพื่อเผาถ่าน หน่อไม้ และเห็ด ซึ่งของป่าแต่ละประเภทมีรูปแบบและวิธีการแปรรูปที่ต่างกันออกไป ดังนี้

1. การเผาถ่าน มีราษฎร 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.0 มีการเผาถ่าน ปริมาณไม้ที่ใช้เป็นวัตถุดิบ 5,177.0 กิโลกรัมต่อปี ได้ถ่าน 2070.8 กิโลกรัมต่อปี บรรจุใส่กระสอบ (10.0 กิโลกรัม) สำหรับใช้ในครัวเรือน และจำหน่าย โดยราคาจำหน่าย 60.00 บาทต่อกระสอบ โดยมูลค่าของถ่านที่แปรรูปรวม 12,424.80 บาทต่อปี

2. หน่อไม้ดอง มีราษฎร 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 24.5 ทำหน่อไม้ดองโดยนำหน่อไม้ไผ่รวก หน่อไม้ไผ่ขางนวล และหน่อไม้ไผ่บงเป็นวัตถุดิบในการแปรรูปเป็นหน่อไม้ดอง โดยราษฎรได้นำหน่อไม้มาแปรรูป 2,462.0 กิโลกรัมต่อปี สำหรับใช้ในครัวเรือน และจำหน่าย โดยราคาจำหน่าย 35.00 บาทต่อกิโลกรัม โดยมูลค่าของหน่อไม้ที่แปรรูปรวม 86,170.00 บาทต่อปี

3. เห็ดโคนดองน้ำปลา มีราษฎร 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.1 ได้นำเห็ดโคนมีคุณภาพดีและมีความสมบูรณ์ของดอกเห็ดเห็ดไปแปรรูปเพื่อเก็บไว้บริโภคสำหรับใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เพียงอย่างเดียวปริมาณเห็ดโคนที่ใช้ทั้งหมด 50.0 กิโลกรัมต่อปี มูลค่าของเห็ดโคนดองน้ำปลา 40,000.0 บาทต่อปี

ลักษณะของกิจการแปรรูป พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่มีกิจการแปรรูปของป่าภายในครัวเรือน เพื่อไว้ใช้บริโภคและเพื่อจำหน่ายหารายได้เข้าครัวเรือน เช่น เผาถ่าน และหน่อไม้ดอง เป็นต้น ราษฎรบางส่วนที่รวมกลุ่มกันของสมาชิกประกอบการแปรรูปของป่าร่วมกันภายในชุมชนโดยเผาถ่าน และหน่อไม้ดอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Puangmalee and Suksard (2014) ศึกษาเรื่องมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในป่าชุมชนบ้านเขาเขียว ตำบลหัวเขา อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า ราษฎรบ้านเขาเขียวมีการใช้ประโยชน์ของป่าทั้งสิ้น 9 ประเภท ได้แก่ ไม้พิน ไม้ไผ่ หน่อไม้ ผลไม้ป่า เห็ด พืชกินหัว แมลงและผลผลิตจากแมลง และสมุนไพร และราษฎรบ้านเขาเขียวมีการแปรรูปของป่า 1 ราย คือ ใช้หน่อไม้ไผ่รวกเป็นวัตถุดิบในการแปรรูป เป็นหน่อไม้ไผ่รวกต้ม หน่อไม้ไผ่รวกอัดถุง และไม้ไผ่รวกดอง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษามูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในป่าชุมชนบ้านปางสวรรค์ ราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้ ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 67.0 มีอายุเฉลี่ย 51.7 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษา

ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 58.5 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.2 คน ราษฎรส่วนใหญ่เกิดในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ ร้อยละ 78.7 ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรกรรม ร้อยละ 51.1 ส่วนใหญ่ร้อยละ 52.1 ไม่มีอาชีพรอง มีรายได้ในครัวเรือนเฉลี่ย 139,825.70 บาทต่อปี และมีรายจ่ายในครัวเรือนราษฎรเฉลี่ย 103,881.80 บาทต่อปี

ราษฎรมีการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ทั้งสิ้น 10 ประเภท ได้แก่ ไม้พิน ไม้ไผ่ หน่อไม้ ผลไม้ป่า พืชผักป่า เห็ด พืชกินหัว แมลงและผลผลิตจากแมลง สัตว์ขนาดเล็ก และสมุนไพร มีมูลค่าการใช้ประโยชน์ในครัวเรือน 334,285.00 บาทต่อปี มีมูลค่าการจำหน่าย 310,379.50 บาทต่อปี รวมมูลค่าทั้งหมด 644,664.50 บาทต่อปี โดยเห็ดมีมูลค่าที่เก็บหาสูงสุดจำนวน 204,415.00 บาทต่อปี และพืชกินหัวมีมูลค่าเก็บหาต่ำสุดจำนวน 12,290.00 บาทต่อปี มีมูลค่าสุทธิทั้งหมดจากการใช้ประโยชน์ของป่า 632,653.50 บาทต่อปี หรือคิดเป็น 6,730.50 บาทต่อปีต่อครัวเรือน โดยเห็ดมีมูลค่าสุทธิสูงสุดเป็นเงิน 20,254.70 บาทต่อปี หรือ 2,154.80 บาทต่อปีต่อครัวเรือน และพืชกินหัวมีมูลค่าสุทธิต่ำสุดเป็นเงิน 11,862.00 บาทต่อปี หรือ 126.20 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

ปัญหาและอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ของป่าของราษฎร พบว่า ราษฎร ร้อยละ 34.0 มีปัญหาอุปสรรคในการใช้ประโยชน์ของป่า โดยปัญหาที่พบมากที่สุดคือ ปริมาณคนที่เข้ามาเก็บหาของป่ามีมากเกินไป คิดเป็นร้อยละ 20.2

การแปรรูปของป่าของราษฎรพบว่ามีราษฎรนำของป่ามาแปรรูป คิดเป็นร้อยละ 43.6 มีของป่า 3 ประเภทที่ใช้ในการแปรรูป ได้แก่ 1) ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบเพื่อเผาถ่าน ใช้ปริมาณไม้ต่อปี 5,177.0 กิโลกรัม ปริมาณถ่านต่อปีที่ได้ 2,070.8 กิโลกรัม และมูลค่าของถ่านต่อปีเท่ากับ 12,424.80 บาท 2) หน่อไม้ไผ่รวก หน่อไม้ไผ่ขางนวล และหน่อไม้ไผ่บงใช้เป็นวัตถุดิบในการทำหน่อไม้ดอง ปริมาณหน่อไม้ที่ใช้ต่อปี 2,462.0 กิโลกรัม และมูลค่าของหน่อไม้ดองต่อปี 86,170.00 บาท และ 3) เห็ดโคน นำมาแปรรูปเป็นเห็ดโคนดองในน้ำปลา ปริมาณเห็ดโคนที่ใช้ต่อปี 50.0 กิโลกรัม และมีมูลค่าของเห็ดโคนดองน้ำปลาต่อปี 40,000.00 บาท

ข้อเสนอแนะของการศึกษาค้างนี้ มีดังนี้

1. ราษฎรส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกรกรรม ร้อยละ 51.1 และมีหนี้สินจากการทำการเกษตร ร้อยละ 46.8 โดยราษฎรมีการพึ่งพิงการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมากเกินไป ดังนั้น

กรมป่าไม้ควรให้เจ้าหน้าที่ในพื้นที่เข้ามาช่วยเหลือราษฎรโดย การให้ความรู้และส่งเสริมให้ราษฎรรู้จักการใช้ประโยชน์พื้นที่ ให้เหมาะสม เช่น การส่งเสริมและให้ความรู้กับราษฎรในเรื่อง ของการปลูกพืชสมุนไพรที่มีคุณค่าในท้องถิ่นควบคู่กับการปลูก พืชเกษตร โดยการปลูกแบบผสมผสานในหนึ่งหน่วยพื้นที่ อย่างไรก็ตามหากมีการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรที่มีคุณค่า และเป็นที่ต้องการในตลาดรวมถึงเป็นที่ต้องการในวงการแพทย์ แผนไทย จะสามารถช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม รวมถึงไม่ต้องแบกรับความเสี่ยงจากการปลูกพืชเกษตรเพียง อย่างเดียวประกอบกับสถานการณ์ Covid-19 ที่ผ่านมา จึงเป็น โอกาสที่ดีที่ราษฎรจะสามารถผลิตวัตถุดิบพืชสมุนไพรเพื่อสร้าง รายได้ต่อไป

2. ราษฎรในท้องถิ่น เห็นว่ามีการใช้ประโยชน์จาก การเก็บหาของป่าในปริมาณที่มากเกินไปจนสร้างผลกระทบทำ ให้ทรัพยากรของป่าเสื่อมโทรม ดังนั้น คณะกรรมการป่าชุมชน บ้านปางสวรรค์ผู้อนุญาตให้ราษฎรเข้ามาเก็บหาของป่าในพื้นที่ จะต้องมีการกำหนดมาตรการและบริหารจัดการการใช้ ประโยชน์ของป่าของราษฎรให้มีความเหมาะสม โดย การกำหนดปริมาณการเก็บหาของป่าแต่ละชนิดไม่ให้เกิน ขีดจำกัดในการรองรับได้ รวมถึงการควบคุมเขตพื้นที่ในการเก็บ หาของป่าหากพบว่าพื้นที่ใดมีการเก็บหาของป่าจนทรัพยากร ของป่าบริเวณนั้นเริ่มเสื่อมโทรม จะต้องทำการปิดพื้นที่ดังกล่าว ไม่ให้ราษฎรเข้ามาเก็บหาของป่าเป็นการชั่วคราวเพื่อให้ ธรรมชาติได้ฟื้นตัว ซึ่งจะเป็นผลดีกว่าการปิดป่า โดยการแก้ปัญหา ดังกล่าวจะทำให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของป่าใน พื้นที่อย่างยั่งยืน

REFERENCES

Community Forestry Center for People and Forests.
2017. **Community Resource Base at Baan**

Pang Sawan, Khok Kwai Sub-district, Ban Rai District, Uthai Thani Province. Community Forestry Center for People and Forests, UthaiThani, Thailand. (in Thai).

Houmuangkeaw, W. 2014. **Forest Resource Economics**. Aksornsiam Printing, Bangkok, Thailand. (in Thai).

Petchdee, T., Suksard, S. 2018. Non-timber Forest Products Utilization value at Nong Khoo Silvicultural Research Station Surin province. **Thai Journal of Forestry**, 37(2): 99-107. (in Thai).

Puangmalee, J. 2013. **Use Value of Non-timber Forest Products at Ban Khao Khew Community Forest, Hua Khao Sub-district, Doem Bang Nang Buat District, Suphan Buri Province**. M.S. Thesis, Kasetsart University, Thailand. (in Thai).

Puangmalee, J., Suksard, S., 2014. Use value of non-timber forest products at Khao Khew Community Forest, Hua Khao sub-district, Doem Bang Nang Buat district, Suphan Buri province. **Thai Journal of Forestry**, 33(1): 76-84. (in Thai).

Royal Forest Department. 1988. **Community Forest Management**. Veterans Affairs Printing House, Bangkok, Thailand. (in Thai).

Suksard, S. 2006. **Forest Valuation**. Department of Forest Management, Faculty of Forestry, Kasetsart University, Bangkok, Thailand. (in Thai).